

ชื่อผลงานภาษาไทย แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพธุรกิจปลาดุกในห่วงโซ่การผลิตพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ชื่อผลงานภาษาอังกฤษ Strategies for Strengthening the Business Potential of the Catfish Production Value Chain in San Sai District, Chiangmai

ดารชาต เตียมเมือง* กานต์ ทิพยาไกรศรี วริศรา อิกำเนต และชินเสฏฐ์ เอี่ยมเมือง

คณะเทคโนโลยีการประมงและทรัพยากรทางน้ำ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

* ผู้นิพนธ์ประสานงาน: ดารชาต เตียมเมือง อีเมล: daracha@mju.ac.th

บทคัดย่อ:

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพธุรกิจปลาดุกในห่วงโซ่การผลิตพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้าง กระบวนการ และบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตลอดห่วงโซ่ธุรกิจปลาดุกตั้งแต่กิจกรรมต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อสะท้อนจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดของระบบการผลิตและการตลาดในระดับพื้นที่ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตการณ์ภาคสนามจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้เพาะพันธุ์ ผู้เลี้ยง ผู้รวบรวม ผู้ค้าส่ง และผู้ค้าปลีก ในพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจงร่วมกับการสุ่มแบบลูกโซ่ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสังเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ห่วงโซ่การผลิตปลาดุกในจังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกพื้นที่ โดยเฉพาะลูกพันธุ์ปลาดุกที่ส่วนใหญ่นำเข้าจากภาคกลาง ขณะที่ต้นทุนหลักของเกษตรกรอยู่ที่ค่าอาหารสัตว์น้ำ นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงด้านโรคปลา ผู้ผลิตส่วนใหญ่ดำเนินการเลี้ยงแบบอิสระ ไม่ผูกสัญญา ทำให้มีความยืดหยุ่นด้านช่องทางการตลาด แต่เผชิญความผันผวนของราคา โครงสร้างราคาสะท้อนให้เห็นว่ามูลค่าเพิ่มส่วนใหญ่เกิดในช่วงปลายน้ำ โดยผู้ค้าส่งและผู้ค้าปลีกสามารถบวกเพิ่มราคาจากหน้าฟาร์มอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ผู้ผลิตเป็นผู้รับภาระต้นทุนและความเสี่ยง นอกจากนี้ปริมาณการผลิตปลาดุกในจังหวัดเชียงใหม่ยังมีสัดส่วนค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับภาพรวมระดับประเทศและภาคเหนือ ส่งผลให้ศักยภาพการแข่งขันเชิงปริมาณยังจำกัด จึงมีความจำเป็นในการเสริมสร้างประสิทธิภาพการจัดการฟาร์ม การพัฒนาคุณภาพลูกพันธุ์ในพื้นที่ การลดต้นทุนอาหารสัตว์ และการสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างผู้ผลิตเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองทางการตลาด ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าในระดับชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับห่วงโซ่คุณค่าปลาดุกในจังหวัดเชียงใหม่อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ห่วงโซ่การผลิต ปลาดุก การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด จังหวัดเชียงใหม่

Abstract:

This study examines strategies for strengthening the business capacity of catfish enterprises within the production value chain in San Sai District, Chiangmai Province. The research aims to analyze the structure, processes, and stakeholder roles across upstream, midstream, and downstream segments of the catfish value chain, and to assess the strengths, weaknesses, opportunities, and constraints of the local production and marketing system. A qualitative research design was adopted. Data were collected through semi-structured in-depth interviews and field observations involving hatchery operators, farmers, collectors, wholesalers, and retailers. Purposive and snowball sampling techniques were applied. The data were analyzed using descriptive synthesis.

The findings reveal that catfish production in Chiangmai is heavily dependent on external inputs, particularly fingerlings sourced from Thailand's central region. Feed costs represent the largest share of production expenses, while disease outbreaks and climate variability pose additional risks. Most farmers operate independently without contractual arrangements, which allows marketing flexibility but increases exposure to price volatility. Value addition is concentrated in downstream segments, where wholesalers and retailers capture higher margins, whereas producers bear the majority of production costs and risks. Furthermore, Chiangmai's production volume remains relatively small compared to national and regional levels, limiting its quantitative competitiveness. The study recommends improving farm management efficiency, developing local fingerling quality, reducing feed costs, strengthening producer cooperation to enhance bargaining power, and promoting community-level value-added processing. These measures are essential for upgrading the catfish value chain toward long-term sustainability.

Keywords: Production Value Chain Catfish Freshwater Aquaculture Chiangmai Province.